Ինչպես երևում է Լիմմաթինը այժմ իր ուշադրությունը դարձրել է դպրոցական հարցերի և կալուածների վրա, ինչպես օրինակ և Մասկվայի եկեղեցական կալուածները։

Ի՞նչ կանեն այդ մասին նեղկայ հոգաբարձուները, մինչև չեն բարձրի, չեն գիտի գաղտնաները։

Լիմմաթինի ձեռքը անցնելուց յետոյ այդ կալուածներից մի կոպեկ էլ յուսալի չէ մեր դպրոցների համար։ Մինչև Շուլյու հանգանակությունը այնքան անասելիք կը գտնվի, որ թալ կը տայ իր գաղափարների գաղափարությունեան մեկ ազգությունը անցնի Մանկունիների անոյշ դրդանները։

Մինչև մի բացատրություն չի գալ իրր ազգը կազմելի այդ շահամարդերից, որոնք ազգասիրության դիմակով յափշտակում են ազգի փոգերը, իրր թե բոլոր մինչև մեզ անգ կենարարանալու համար, բայց խոսքով բոլոր ազգային գրամները ուղարկում են և. Գոլիա կամ ուրիշ անգ իրանց քաղաքանունների, իսկ ժողովրդը համբերում է այդ ամենը, անգամագոր կրկնելով. «ազգությունեան մեկ նեղուցը եկեղեցին է։»

* * *

ՆԱՄԱԿ ՄՈՍԿՎԱՅԻՑ

—

Մարտի 28-ին

Ցավալի է որ Լազարեան հնեմարանը մեկ հայոց ուսումնարան է ասրոզ։ Ուսանողները, որ իրաւունք ունենալով ուսանել մայրենի լեզուն, ունի մի և նույն ժամանակ կրոնական գիմնազիաների հետ հաւասար իրաւունքներ։ Ուսումնարանի անսալությունից և հայերէն լեզուի դասատուից, ուրեմն, կախված է այս կամ այն ընթացքը տալ մայրենի լեզուի դասատուությունը։ Բայց չը նայելով այդ ընդարձակ իրաւունքին, ասորաց հայ աշակերտներից շատ քիչերը ինչպես հարկն է ծանոթ են ազգային լեզուի և գրականությունեան հետ։

Այս երեսյթի պատճառը, իմ կարծիքով, հետևում են մեր արդի մասնավոր և հնամենի գրական լեզուի տարբերությունեանից։ Մարդը ամենայն հանգամանք հարցնում է. թանչի միայն Լազարեան հնեմարանը չէ ընդունում աշխարհաբարը, երբ արդեն մեզ բոլոր ազգային ուսումնարաններում դա ընդունված է։ Ժամանակ է. վերջապես, հասկանալ, որ գրաբարին, որպես ազգային լեզուին յարությունը տալ չենք կարող։ Նա կը մնայ միշտ հին հայերի, կլասիկական լեզու, իսկ ժամանակակից հայերի կենդանի, ազգային, մայրենի լեզուն՝ աշխարհաբարն է։

Ա.

ՆԱՄԱԿ ԱԻԱԼՏԱՅԻՑ

—

Մարտի 30-ին

Մենք վաղուց արդեն համոզվել ենք, որ «Մշակի» գլխաւոր փափագն է պաշտպանել ամեն մի տարր, որի երակներում հոսում է հայի արիւնը, առանց կրոնի տարբերությունեան վրա նայելու։ Ձեր լրագրի շնորհիվ մենք հայ-կաթոլիկներս գրիչը ձեռք արինք և սեփականեցինք նեղարարել մեր կենցաղի հասարակական երևույթները, որոնց «Մշակի» ծնվելուց առաջ անտես էին առնում։ Դուք հասկացրիք մեզ հայերիս կրոնի և ազգությունեան գանազանությունը, իսկ մեր լրագրից առաջ հայ-կաթոլիկները ոչ մի չէին մտածում ազգային գործերում, այլ և ազգային մտքերն անգամ մեզ էր հարկավոր իր էջերում ապացուցել մի կաթոլիկի գրած յոդուածը կամ նամակը։ «Մշակի» այդ սրտի ծառայությունը ազգին կը յիշվի մանաւանդ ապագայում, երբ նրա գլխի կրքով շարժվող և անկազմակերպ գտնել ցնա նա անկարգ ժամանակները կանցնեն և անգ կը տան մի այլ տարրություն։ Շատ ժամանակից յետոյ կը յիշեն, որ «Մշակը» առաջինն է եղել, որ մեր մէջ կրոնի համբերությունեան և կրոնի ազատությունեան գրաշակ է բարձրացրել։ յայտնելով որ կրոնի մէջ չէ ազգությունը, այլ ազգությունը պահպանվում է մայրենի լեզուով։ կը յիշեն պարզեանն այն գաղափարը որի համար այժմ մեր քիչքիչ հայտնանք և յանդիմանություն է ստանում, ժամանակով յայտնվող կը հանդիսանայ և մեր յաջորդները կը գովեն։ Ամեն մի ազգ ունի իր և մի բարձրագոյն առանց բանաստեղծի։ Համոզմունքն ու կրոնը։

Ես այդ բոլորը գրում համար եմ ասում, որ թէև «Մշակը» շատ սիրով է կարդում Ամենայնի թէ թիկի և թէ գաղթական հայ-կաթոլիկ հասարակությունը, սակայն որ նա մեր պարբերական հրատարակությունների մէջ միակ հայոց ազգային թերթ է, որ պաշտպանում է ազգի շահերը անխոնջ, սրտաբորբելով այս և այն հասակ և անձնական շահ ունեցող անձնասիրությունեան, բայց այնու ամենայնիվ կան և մեզ մեջ գեռ ես խանդաղանքներ և մոլեռանդներ որոնք աշխատում են ամեն միջոցներով «Մշակի» պատիւը վիրք գցել պարարտիս և սակայն ժողովրդի աչքում։

Դրանց թուումն է և մեր եկեղեցու նախկին գործակալ Հայր Յակոբ Զիլանը։

Նա աշխատում է Հայր Շահինեանցի անգը բանել ամեն սակայն խարդախներով, սատարելով և մայրաքաղաքի ժողովրդին մի խնդիրը որ ուղարկի Պատրիարքի կաթոլիկ եպիսկոպոսին, որպես զի կրկին նշանակվի քահանայ Ամենայնիվ հայ-կաթոլիկների մէջ։ չը նայելով որ ժողովուրդը շատ լաւ է յիշում նրա վատ անցեալը։ Մի և նույն ժամանակ նա համարձակում է ժողովուրդը որ նրանք հայ չեն, այլ վրացիներ են և ամեն ջանք պիտի գործ գնել վրաց լեզուն կրկին մտցնելու հայ-կաթոլիկ եկեղեցու արարողությունների մէջ։ Խեղճ ժողովուրդ... Նա խորվում է այդ սակայն մոլեռանդներից և ազգի թշնամիներից....

Հայր Շահինեանց կարդացաս հասկացնել հայ-կաթոլիկ ժողովրդին որ կրոնը և ազգությունը տարբեր բաներ են, որ ժողովուրդը կարող է ամենահաստատուն կերպով պաշտել կաթոլիկ հաւատը, բայց այնու ամենայնիվ հայ լինելով, չը պակաս է ուրանալ իր ազգությունը և պակաս է ծառայի իր ազգին։ Այժմ եթէ հայր Զիլանին կաթոլիկ նրա սակը բանել, կրկին հայ-կաթոլիկները նրա կարարարը ազգությունեան սակ կը սկսեն թշնամական կերպով վերաբերվել գեղի իրանց ազգությունը սակայն «մենք կաթոլիկ ենք, ուրեմն հայ չենք, այլ վրացի ենք»։

Ինքնին, հասկացած ժողովուրդ, որ գառնանում գեղեցկ գայլերի, քահանաների և վարդապետների ձեռքում խաղալիք ես դառնում և նրանց շնորհով ազգային անձնասպանություն ես գործում.....

Հայոց կաթոլիկ գաղութն էլ որ Շահինեանց հոր ձեռքում սատանայ արդեն ազգային գոյն, այժմ կրկին պիտի է ազգին թշնամական ուղղությունն սատանայ նոր ֆանատիկոսի ձեռքն ընկնելով։ Մինչև ժողովուրդը այդ բոլորը կը համբերի։

Մի քանի խոսք էլ ուզում եմ մեր լուսաւորչական եղբայրներին։

Մարտի 27-ին հայոց կաթոլիկ եկեղեցում «Քանանդարն Խաչի» տանի պատարագով մեծ եկեղեցական հանդէս էր։ Սեկեղեցին լի էր և հայ-լուսաւորչական եղբայրների բազմությամբ։ Մենք կաթոլիկներս շատ ուրախ ենք երբ մեր եկեղեցին այցելում են մեր լուսաւորչական եղբայրները։ Բայց թող նրանք լինի ինձ նման լուսաւորչական եղբայրներին որ նրանցից ամենը իրանց անվայել կերպով են պահում եկեղեցում. ծաղրում և հայհոյում են կաթոլիկ հայոց եկեղեցական ծէսերն ու արարողությունները։ Դա լաւ չէ։ Այդ ձևով կարելի է վիրաւորել ժողովրդի անձնասիրությունը և յետ մղել կաթոլիկ հայերին ազգային դպրոցներից։

Այս, մինչև այժմ երբեմն կոգմից էլ մենք յանդգնք էինք գործում ընդդէմ ազգությունեան գաղափարի և մի և նույն ժամանակ զարմանում ենք թէ ազգը երկպառակված է։

Ժամանակ է վերջ դնել կրոնական թշնամությունեներին։ Կրոնները կարող են տարբեր լինել, բայց ազգը մի է։ Սարդարեանը, վերջապես, ինչպես ընդունարը մասնաւորից, ազգությունը կրոնից։

Հայ-կաթոլիկ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Մոսկվա քաղաքը շատ հանդիսաւոր կերպով կատարել է երեկի ուսուցիչ Լիմոյայ Բուրքիշանցի թաղման հանդէսը։ Մասկվայեցիները ուզեցին տեսել Ս. Պետերբուրգի բնակիչներին հետ, որոնք Դուքանում հանդիսաւոր կերպով թաղեցին Դասատվախտ։

—

Ջաղաքայից մեզ գրում են, որ պ. Գեորգ Մամիկոնեանց, որ իրան արդարական գանձարանի հաշուապահ է հրատարակել «Մեղու» № 38 մէջ ազգած մի նամակում, ամենեին հաշուապահ չէ, այլ հասարակ գրագիր է այդ գանձարանի մէջ։ Սեր թղթակիցը ասելացնում է, «Երբեմ պարտը շատ է ցանկանում հաշուապահի պաշտօնը ստանալ։»

—

ՇՈՒՇՈՒՅ մեզ գրում են. «Մեր քաղաքային բուլվարը մեծացրին և լայնացրին։ Տեղիս գլխաւորների կարգադրությամբ մշակներին ձրի են բանեցնում այդ աշխատությունների վրա։ Դա մեր կարծիքով մի տարօրինակ անիրաւություն է։»

—

ԿԻՍԼԻՑ մեզ գրում են. «Ահա 13 տարի է, մինչև անցեալ 1880 թ. մարտ ամիսը այստեղ բնակվող հայերի գաւակները մկրտվում էին ռուս քահանայի ձեռքով, որովհետև հայերը չունէին իրանց քահանայ։ Այժմ Կիսլովոդսկից մի հայ քահանայ ուղարկվում է մեզ մեր ժամանակ առ ժամանակ։»

—

Այս օրերս հրատարակվեցաւ Ս. Գեորգիևսկ ուսանողի բրոշիւրայով Գերասիմովի գրքուկը շարժման գաղտնիների կազմակերպությունեան մասին «Об организации подземных школ въ Россіи»։ Այդ առարկան բազմաթիվ նոր լինելով Ռուսաստանում, Գերասիմովի գիրքը ուսանողությունեան ուշադրությունը անշուշտ կը գրաւի։

—

«Неділя» շաբաթաթերթը պատմում է որ ռուս հոգեւորականությունը կարգադրություն է արել, որ ուղղափառ եկեղեցու քահանայ ցանկացողը շրջանավարտ լինի գրաբարից։ Դրանից զատ պարտ է պատմի և ներկայանայ հոգեւոր իշխանությունեան ձեռնադրվելու համար։ Սրբազան, ասում է «Неділя» շաբաթաթերթը, շատ ամենայն ընթացքում մարդը պարտ է ունի շուրջի հարանցու գանի իր համար։ Այդ տեսակ ամենայնությունները ռուս լրագրի կարծիքով, ի հարկէ բացարար չեն կարող լինել և ուրեմն լաւ է համարում ազատ իրաւունք տալ քահանային պատկանել թէ չը պատկանել, կամ պատկանել երբ կամենում է։

—

«Поралокъ» լրագրին ֆիտանդիր գաղափարից գրում են որ Նորարուսս գաղաքի նահանգական գաւառապետում քննում էին մի մարդուն, որ ձեռագրում էր գողությունեան մէջ։ Երբ որ գաւառապետը կարդում էր իր կայացրած վճիռը, որով մեղադրվածը գաւառապարտվում էր հինգ տարվայ տաժանակիր աշխատանքների, այդ վերջինը գիրքից վիճանքի սեղանի վրա գրված կոպեկներ ուներ և շտապեց գիրքը նախագահի կանգնի, կանչելով. «ահա մեզ մեր տարեկան գաւառապետը։» Գիրքը գիտաւ գաւառապետին, յետոյ գէրցայ օրն (որինակ), կոտրելով նրա ոտքերն և նրա տարիքը։ Դատաւորները ապացան գանգիցից, առանց վրեժի ընդունելությունեան վերջացնելու և այդ ժամանակ յանցաւորը գտնվեալ վերջերս դրով ի շիշը, որ գրված էր սեղանի վրա և ուզում էր այդ շիշն էլ գցել գաւառ գնացող գաւառապետի ճանապարհ։ Վերջապես գաւառապետական պրոկուրորի յանցաւորի վրա բնաւ, բանեց նրան և ուզում էր գաւառ տանել գանգիցից, բայց ոտ կոպեկ գտաւ սկսեց պրոկուրորի հետ և երկար ժամանակ նրանք միմեանց հետ մտածում էին, մինչև որ կանչված պոլիցիան վրա հասաւ գաւառապետ և տարաւ յանցաւորին բանտը։

—

«Поралокъ» լրագիրը հաղորդում է որ Ռուսաստանի զեմստվոյի ժողովի ժամանակ առաջարկեցաւ ուզերի ուզարկել թագաւոր կայսրին։ Գաղաքամարտներից ոմանք, և նրանց թուում և Սեկեանի Ղուրատով պատգամաւորը յայտնեցին որ ուզերի ուզարկելու համար «անյարմար» ժամանակ է։ Սեկ ուզերի մէջ չէ կարելի յիշել այն ինչ որ կայ մեր սրտերում, ասելիքներն նրանց ուզերի ուզարկելը «մի ասելիքով մեն է։» Երբ որ ժողովուրդը ծանրաբեռնված է հարկերով մեզ չենք խնդրում որ հարկերը պակասեցնեն, երբ որ կոպեկները հարստահարում է աշխատանքը, երբ անհատական իրաւունքը դեռ ապահովված չէ, մենք նրա մասին չենք խոսում, ուրեմն թէ կարող ենք ասել այժմ, ասում էին պատգամաւորները։ Նախագահը սարսափած էր չատ անգամ խոսքերից խոսքի իրաւունքը խլել և վերջը ասաջարկեց քաղաքի ուզերի ուզարկելու հարցը։ Միայն նախագահ Իւրասով և երկու ուրիշ պատգամաւորներ ձայն ասեցին յոգուտ ուզերի ուզարկելու, իսկ մնացած ժողովը մերժեց ուզերի ուզարկելու միտքը։

—

Խարկովի հանգանակարանի պրոֆիսոր Լազարեվի առաջարկից հանգանակարանական բժշկարանի պատասարի պատասխանը մի կենդանի բժշկին, ոչինչ ի վնասիցիցուն։ Հանգանակարանի խորհուրդը ընդունեց Լազարեվիչի առաջարկությունը բացարանակ 38 ձայնի և ձայնի դեմ։ Լսվում է որ և բժիշկներ ուրիշներ Կուլեվարով-Բուդինով խնդիրք է ուղել հանգանակարանի խորհրդին որ պատգամաւորական ուսումնարանի ամբիոնը հանգանակարանում իրան յանձնվի։

—

«Мекута» լրագիրը ասում է որ թագաւորական դին Սոֆիա Գերասիմովնայ կամ Գերասիմովան է, որ նիհիլիստ կուսակցի ժամանակ նրա դատերի մեջ։ բայց կամ Գերասիմովի որդին, Սոֆիա Գերասիմովնայի հայրը Ս. Գեորգ բարդի նահանգապետ է եղած։

—

«Голосъ» լրագիրը ոգեշնչում է բարձր նիհիլիզմի ազգային լուսաւորությունեան մեծագոյն գործ ասելի վրա նշանակելը, ասելով որ նա անգամ հոս կը հասնի ազգասիրական ուղղությունեան։ Գերասիմովի գիրքերը ասում էր իր ազգասիրական ուղղությունեան։ «Мекута» լրագիրը նոյնպես մեծ ուրախությունեան ոգեշնչում է բարձր նիհիլիզմի նոր նամակները, ասելով. «Մենք չենք ծանանում որ մենք միշտ յաղթող էինք կամ Տոլստոյի ազգությունեան և այդ պատճառով ոգեշնչում ենք բարձր նիհիլիզմի նշանակելը, հաւատացած լինելով որ նա կը հասնի ուսումնարանական գործի մէջ կամ Տոլստոյի ազգությունեան։ Վերջապես «Новое Время» լրագիրը ասում է. «Դուցէ ազգ ժամ է այն լրագիրների ուրախությունը, որոնք բարձր նիհիլիզմի մէջ ուզում են ասանել գեղեցիկ մեծությունի ազգասիրական ուղղությունեան համար։»